

הורים ומערכת החינוך

איריס ברנט

בספרות ובפרקטיקה החינוכית קיימת הבנה כפולה באשר לשותפות עם ההורים. מצד אחד קיימת הכרה בחשיבות הזמנת הורים לשותפות ולשיתוף פעולה כדי להבטיח את טובת הילד ואת הקשר (גרינבאום ופריד), בעוד מן הצד השני בולט הקושי ביישום המלצות תאורטיות אלה בשדה (מטוס).

חשיבות הדיאלוג השתפני

מבט מעמיק אל תוך הספרות החוקרת את הקשר בין הורים למערכות חינוך, מאפשר לזהות תהליכים ודפוסים של חשדנות מבנית הדדית. כך עולה מסקירת הספרות בדוח הבוחן את השדה החינוכי מבעד לסוגיית הקשר בין הורים לצוות החינוכי (גרינבאום ופריד). במקביל להבנת הגורמים לחיזוק חשדנות זו, עולה תמונה אמפירית המדגישה תמיכה ומעורבות הורית כמשאב הכרחי לצמיחת תחושת הרווחה (כך על פי חוקרים שונים כגון רואר-סטריאר-ו-Bruder), מידת שביעות הרצון (Rios-Aguilar), כמו גם הישגי הילד או הילדה (Jeynes), ובמיוחד במקרים של אוכלוסיות מוחלשות (Olivos). לפיכך מנסות מערכות חינוכיות שונות בעולם (גרינבאום ופריד) לקדם מעורבות ולאחר דרכים המזמינות הורים לדיאלוג שמושגת על סוגים שונים של שותפות ברמות שונות (Hornby) מתוך מודעות לחשיבותו של דיאלוג ער ופתוח בין "תרבות הבית" לבין התרבות הבית ספרית או הגנית (רואר-סטריאר) ומתוך הבנת חשיבותה של שותפות זו. יתרה מזאת, כאשר מערכות מזהות את האפשרות למנף את עזרת ההורים ותמיכתם, מתברר להן שהן הופכות להיות לא רק משאב משמעותי ביותר בחיים הלימודיים של הילדים, אלא אף עשויות להשפיע על תחושת המיטביות הכוללת שלהם ושל ילדיהם (Bailey et al.). במקרים אחרים, שיח הורי

של בעלי הון תרבותי-חברתי-כלכלי עשוי להיות ממונף כך שהוא עלול לשנות החלטות פרופסיונליות¹ (גביעון ולוצאטו) ולייצר הפחתת ערך מתמשכת ליכולתו של הצוות החינוכי להגן על עבודתו ועל החלטותיו (Hornby).

מודלים שונים של דיאלוג בין הורים לצוות החינוכי

חוקרים שונים מתארים מודלים הקיימים בספרות המקצועית, בעיקר מנקודת מבטו של ההורה המתערב במידה כזו או אחרת (הרפז, נוי, Mape אצל גרינבאום ופריד). הורנבי, לעומת זאת, משרטט מודלים שונים המותאמים לקונטקסט, מתוארים מנקודת המבט של המערכת החינוכית ונמצאים בין מעורבות מינימלית של הורים במרחב החינוכי ועד לשיתוף פעולה מלא בין הורים למורים.

ההבדל בין המודלים שמציג הורנבי לבין המודלים המתוארים, למשל, בדוח החוקר את הקיים בשדה ובספרות בישראל (גרינבאום ופריד), נעוץ בעיקר בהנחת המוצא השונה. הגם שהורנבי מציג מודל מומלץ של חתירה לשיתוף פעולה, הוא מצהיר שבהקשרים שונים יתאימו מודלים שונים ואולי אף פאזות שונות של דיאלוג שיכולות להתרחש בתוך תהליך מתפתח (Hornby), בעוד שמודלים אחרים (כפי שנראה בהמשך) מוצגים ככאלה שמעמידים רף גבוה יותר לצוות ולכן מותאמים

איריס ברנט היא בעלת קליניקה לטיפול אישי, זוגי ומשפחתי. 03-6876801

¹גביעון ולוצאטו משרטטות אמנם דיאלוג פרופסיונלי מול הורים בהקשר של חינוך מיוחד, אבל המבנה שלאורו הן מנתחות את הדיאלוג או העימות בין הורים לבין המערכת החינוכית המבוסס על יחסי כוח חברתיים, מציג את האופן שבו רותם כל צד את המשאבים כדי להצדיק את "מומחיותו", ולכן גם רלוונטי בהקשר זה.

ויקבל החלטות על דעת עצמו, שאינן בהכרח לטובת הילד.

מודל שכיח פחות שקיים בשדה הוא מודל "העשרת תוכנית הלימודים". מודל זה פותח דלת רחבה יותר למעורבות ההורים במערכת החינוכית בכל הקשור להטמעת ערכים, לתוכני תרבות ולהשפעה על רוח בית הספר. ככזה הוא עשוי לאפשר דיאלוג רב בין ההורים למורים וכן אפשרות להורים לתרום באופן משמעותי מעצמם, כמו במקרה של אמהות אתיופיות שבחרו להביא בפועל את קולן, את מורשתן ואת תרבותן לגן (אונגר וסבר). אולם חסרונו של מודל זה הוא באפשרות שהוא פותח להורים להיות מעורבים בנעשה בבית הספר ובהחלטות המתקבלות בו, ובכך הוא מאיים על חלק מהמורים (Hornby).

המודל האחרון שאליו מכוון הורנבי מהדהד מודלים אחרים החותרים לשיתוף פעולה (מטוס) ונתפסים כ-win win situation, בשל הישענותו על ההנחה שאשת החינוך נתפסת כמומחית מקצועית ושההורה נתפס כמומחה לילדו. כך, כל קשר בין ההורה ובין אשת החינוך נתפס כשותפות שבה חולקים גם מומחיות וגם אחריות על מנת להגיע להחלטות הטובות ביותר עבור הילד. מודל כזה דורש קיומם של מספר מרכיבים, כמו אמון, שוויון, כבוד, מיומנות ומחויבות (אדי רקח ואופיר), והוא מבטא הלך רוח שמחייב אימון במיומנויות ספציפיות של תקשורת בין אישית הן מצד נשות החינוך והן מצד ההורים.

לסיכום

המציאות כיום היא של פער בין הרצוי למצוי, בין החשדנות ההדדית לבין המודל המועדף והמוצהר של שיתוף הורים. אך ייתכן שפער זה אינו רק חושף מצב עכשווי בעייתי אלא יכול להיות בסיס לדיון בשאלה: האם יש מקום למודלים שונים לגיטימיים לקשר הורה-מחנך בהתאם לקונטקסט, לציפיות השונות של האוכלוסייה וכן הלאה? או שחייב להיות מודל אחד המוכתב מלמעלה ואליו צריכים להתיישר כולם?

מכללת לוינסקי, לאור חשיבות הנושא, אפשרה לערוך מחקרים מגוונים בנושא זה. אחד המחקרים נערך על ידי בשיתוף עם ד"ר סיגל אופנהיים שחר. בקרוב אשתף במסקנות המחקר.

פחות ליטואציות שונות ולתנאים מגוונים. כאשר הורנבי משרטט את המודלים הקיימים, הוא מתאר כיצד הדיאלוג מייצר מצב שבו השיח דוחק כל אחד מהצדדים להגיב או להתגונן, שיח שמטרתו העיקרית היא להימנע מקונפליקט על ידי הפרדת התפקידים בין ההורה למורה, כך שמעורבות ההורה נראית כלא הכרחית וכטומנת בתוכה צרות, כמו במודל "המגן".

במודל "המומחה", לעומת זאת, אשת החינוך תופסת את עצמה כבעלת מומחיות להתפתחות הילד, דוחקת את קולו של ההורה, לעתים עד כי אינו נשמע, ומוותרת על הידע של ההורה על אודות ילדו. בדיאלוג כזה לנשות החינוך שליטה בכל החלטות החינוכיות ולכן הן אקטיביות, בעוד שההורה הפסיבי מקבל מהן הנחיות ואינפורמציה בנוגע לילד. מודל פעולה כזה יכול לדחוק הורים ליותר או לחלופין להתמרד ולהתנגד לתפקיד שאותו קיבלו (Olivos).

לעומת זאת, מודל "המתווך", על פי הורנבי (Hornby), מאפשר להורה להחזיק בתפקיד פעיל ומשמעותי יותר כשנקודת מבטו חשובה יותר מאשר במודל הקודם, שכן על אף שאשת החינוך עשויה לתפוס את עצמה כמומחית לנושא החינוך והילד, היא גם מעריכה את המידע שהורה יכול לספק עבור טובת הילד. מודל כזה דורש מאשת החינוך לדעת כיצד להדריך נכון את ההורה ולכן תובע ממנה להיות בעלת מיומנויות בקשר בין אישי. שיתוף מעין זה מעלה את הסבירות שההורה יהיה מרוצה, אך הסכנה היא באפשרות שהצוות ישפוט הורים שאינם פנויים או שאינם יכולים להפוך למשאב, למשל, הורים מאוכלוסיות מוחלשות שפנויים פחות להגיע לבית הספר ולהיות מעורבים או הורים שיודעים ומבינים פחות מה עליהם לעשות, ולכן נשפטים לרוב כמי שאינם רוצים לשתף פעולה (Olivos).

במודל "ההורה כצרכן" נתפס ההורה כמי שצורך חינוך עבור ילדו, ואם לא יהיה מרוצה יבחר לצרוך חינוך לילדו במקום אחר. אנשי החינוך נתפסים כיועצים, בעוד שאת ההחלטות הסופיות מקבלים ההורים (גביעון ולוצאטו). כשההורה מרגיש בשליטה הוא מרוצה מהשירות, נוטה להרגיש קומפוטנטי בהורותו ולכן גם תלוי פחות בצוות החינוכי (Hornby). דיאלוג כזה עלול לערער את הסמכות של אשת החינוך, שתחשוש מקונפליקט ולכן תתפקד באופן מקצועי פחות. כך, ללא תרומתה המקצועית, יתקשה ההורה לשקלל את הידע המקצועי בהחלטותיו